

Utviklingsmidler til bibliotek – problemnotat

Saken gjelder:

Blir midlene til prosjekt- og utviklingstiltak i bibliotekene benyttet på den best mulige måten for å styrke det samlede bibliotektilbudet? Kan Nasjonalbiblioteket gjøre noe med utlysningen og tildelingen av disse midlene som gjør at de er til større nytte for hele sektoren? Dette notatet drøfter disse spørsmålene i lys av gjeldende bibliotekstrategi og gjeldende praksis.

Bakgrunn:

I forbindelse med at Deichman søkte om midler til prosjektet *Tjenesteplattform for norske bibliotek*, ble det reist spørsmål i strategisk råd om de midlene som vi har til disposisjon for bibliotekutviklingsprosjekter kunne brukes på en bedre måte til fordel for alle bibliotek. Utgangspunktet for at problemstillingen ble tatt opp var at Oslo i hadde brukt 70 millioner kroner på programutvikling for å utvikle egne tjenester. Dette var arbeid som også kunne komme andre bibliotek til gode hvis det ble brukt av utviklingsmidlene for å tilrettelegge for et delingsprosjekt.

I dette notatet drøftes ikke Deichman-prosjektet spesielt, men bruken av prosjektmidlene som disponeres til bibliotekutvikling generelt.

Fakta:

Utviklingsmidlene er en videreføring av post 77 på statsbudsjettet. Denne posten ble for 10 år siden omtalt på denne måten. *Denne posten skal dekke et variert spekter av samarbeids- og prosjekttiltak innenfor bibliotekområdet. Midlene stilles til rådighet for Nasjonalbiblioteket og kan brukes både til egeninitierte prosjekter og til å støtte tiltak i regi av andre aktører. (Statsbudsjettet for 2011)*

Fra 2015 har formålet med ordningen vært omtalt i de Nasjonale bibliotekstrategiene. Midlene som i dag til sammen utgjør ca. 49 millioner kr. hentes fra overskuddet fra Norsk tipping, og kommer ikke fram på Nasjonalbibliotekets poster på statsbudsjettet. Beløpet er omtalt i bibliotekstrategien s. 7.

I dag disponeres disse midlene på følgende måte ut fra hva som er satsingene i bibliotekstrategien.

1. Formidling ca. 15mill.
2. Samarbeid og utvikling ca. 15mill.
3. Infrastruktur 15.mill.

Strategien slår fast at på innsatsområde 1 og 2 skal midlene lyses ut og brukes ute i bibliotekene.

I nåværende Nasjonal bibliotekstrategi omtales utviklingsmidlene på denne måten:

Nasjonalbiblioteket disponerer prosjektmidler som skal stimulere til utvikling i norske folke- og fagbibliotek. Midlene skal bidra til å utvikle bibliotekfeltet, de skal ha verdi utover det enkelte bibliotek, og de skal stimulere til kreativitet og fornyelse når det gjelder bibliotekutvikling. Dette er midler som bibliotekene kan få når det kreves en ekstra innsats for å utvikle nye tilbud eller teste ut nye samarbeids- og organisasjonsformer.

Utviklingsmidlene åpner for at bibliotek kan prøve ut ting som ellers ikke hadde vært igangsatt. Utviklingsprosjekter skal derfor inneholde elementer av nyhetsverdi, fremtidsperspektiv, praktisk anvendelighet og bredde. Det blir ikke stilt krav til prosjektets resultat, men til gjennomføring og til at kompetansen som tilegnes gjennom prosjektet deles med hele biblioteksektoren.

I strategiperioden vil Nasjonalbiblioteket bruke utviklingsmidler for å styrke samarbeid og ressursdeling mellom bibliotek, institusjonstyper og forvaltningsnivå. Det vil særlig bli lagt vekt på

kommune- og regionreformen og det vil bli vurdert om denne fører til endringer i biblioteklandskapet som krever tiltak.

Nasjonalbibliotekets utviklingsmidler har i mange år bidratt til ulike samarbeidstiltak. Det oppfordres til samarbeid og partnerskap mellom bibliotek, på tvers av offentlige etater/forvaltningsgrenser, mellom bibliotek og aktører i frivillig eller privat sektor og mellom bibliotek, arkiv og museer. For folkebibliotekene er samarbeid med frivillige en viktig del av å kunne tilby gode tjenester. Flere steder samarbeider biblioteket tett med frivilligsentraler og frivillige organisasjoner i kommunen. Ulike opplæringstiltak som f.eks. språkkafeer, leksehjelp og IT-opplæring skjer også gjerne i samarbeid med frivillige organisasjoner. Folkebiblioteket er en viktig samarbeidspartner for folkeakademiet både lokalt og på fylkesnivå. På biblioteket arrangerer akademiene fortellerverksteder, levende bokarrangementer, snakkekafeer, foredrag og barneunderholdning.

Utlysningen for 2021 inneholdt følgende om innsatsområder og prioriteringer av søknader.

På bakgrunn av Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023 oppfordres det spesielt til prosjekter innenfor følgende innsatsområder:

Nye samarbeidsformer, herunder

- nye måter å samarbeide på
- økt samarbeid mellom folkebibliotek og bibliotek i høyere utdanning om formidling
- eksperimenter med ulike modeller for drift og samarbeid om bibliotek og bibliotekstjenester med særlig vekt på nye fylker og sammenslåtte kommuner
- nye samarbeidsformer mellom skolebibliotek og folkebibliotek

Åpen forskning og bibliotek

FNs bærekraftsmål og bibliotek

*Området Nye samarbeidsformer omtales i bibliotekstrategiens kap. 5. For informasjon om Åpen forskning se bibliotekstrategien s. 36 og Norges forskningsråd. FNs bærekraftsmål skal ligge til grunn for regional og kommunal planlegging, se bibliotekstrategiens kap. 1 og Regjeringen.no. Det er mulig å kombinere innsatsområder. Utover dette er det mulig å søke om midler til **frie forsøk og forprosjekt**.*

I prioritering mellom søkere vil Nasjonalbiblioteket legge vekt på følgende:

- **Prosjektets**
 - *nyhetsverdi:* Vekt på metoder eller oppgaver som ikke allerede er prøvd ut i andre bibliotek
 - *framtidsperspektiv:* Realistiske muligheter for å utnytte resultater etter prosjektperioden
 - *praktiske anvendelighet:* Resultatene bør kunne brukes i andre bibliotek

Forankring i plandokument – lokalt eller regionalt

Gjennomføring i samarbeid med andre bibliotek eller institusjoner dersom relevant

God bevissthet om og involvering av målgruppe for prosjektet

Gode planer for kunnskapsoverføring og formidling av erfaringer som kan komme andre til gode

Omtale av oppfølging eller videreføring etter prosjektperioden

Det ble i denne utlysingsrunden tildelt ca. 15 millioner til 45 prosjekt. Alle prosjekt som tildeles midler er tilgjengelige i **Prosjektbanken** <https://bibliotekutvikling.no/prosjektbank/>. Det største

tilskuddet på 1 500 000kr. gikk til Deichman sitt prosjekt *Tjenesteplattform for norske bibliotek*, det minste på 70 000kr. gikk til Nes bibliotek med prosjektet *Energi og klima - nytten av lokale tiltak*.

Gjennom de siste ti årene har utviklingsmidlene bidratt til nyteknisk og ny praksis i norske bibliotek på en rekke områder som Litteraturhusbiblioteket som ble testet ut flere år før lovendringen, bruk av e-bøker i bibliotek som sammen med Kulturrådets prøveordning var en utprøving og forløper for dagens e-bokutlån, meråpne bibliotek og ikke minst mange kompetanseprosjekt som i dag danner grunnlag for tilbudet som finnes på vår læringsplattform på bibliotekutvikling.no .

Problemstillinger:

Hovedproblemstillingen er om utviklingsmidlene som i dag deles ut til prosjekter i bibliotekene kan og skal styres inn mot store nasjonale prosjekt som deretter skal over i en (eller annen form) for driftsfase.

I bibliotekstrategien 2015 – 2018 s. 30 ble følgende avveining/klargjøring foretatt.

I særskilte tilfeller kan det ut av delemarkedet og spleiselaget vokse frem tiltak eller tjenester som er så viktige og har så store omkostninger at det er naturlig at de gjøres til en nasjonal tjeneste. I så tilfelle er det Nasjonalbiblioteket som overtar ansvaret for å drifte tiltaket. Når dette skal vurderes, vil Nasjonalbiblioteket legge særlig vekt på permanente løsninger for innhold og infrastruktur, og dette kan både være tjenester som bibliotekene kan bruke direkte eller som kan danne grunnlag for nye lokale tjenester. Dette kan bare skje unntaksvis og må ikke skape en forventning hos bibliotekene om at staten, ved Nasjonalbiblioteket, vil komme til å finansiere driften av tiltak utviklet med prosjekt- og utviklingsmidler.

Dette var et svar på at flere mente at Nasjonalbiblioteket hadde plikt til å videreføre prosjekt og tiltak satt i gang gjennom prosjektmidler med statlige midler. Bibliotekstrategien slo fast at dette ikke var ønskelig.

Når det gjelder produktutvikling for bibliotek har det i norsk sammenheng i stor grad vært overlatt til kommersielle/profesjonelle tilbydere. De viktigste er Biblioteksentralen med sine samarbeidspartnere. Biblioteksentralen er i utgangspunktet ikke kommersielt og eid av kommunene. Biblioteksystemer i Larvik som leverer Biblioofil er også viktig i det norske markedet. I UH-sektoren har UNIT en nøkkelrolle.

I utlysningen for utviklingsmidlene står det også at: *Det gis ikke tilskudd til ordinær drift og normalt ikke til innkjøp av ikt-utstyr, inventar eller medier, utvikling eller markedsføring av tjenester med sikte på salg eller til kompetanseutvikling som eneste aktivitet.* Dette innebærer innenfor dagens regelverk at det ikke gis støtte til produkt- og tjenesteutvikling med sikte på salg.

I Danmark har bibliotekene en tradisjon for å stifte foreninger for spleiselag. I dag er det meste av folkebibliotekenes felles digitale tjenester samlet under paraplyen *Det digitale folkebibliotek* <https://detdigitalefolkebibliotek.dk/omdetdigitalefolkebibliotek> der økonomien dekkes av medlemmene. Det kan legges til her at denne foreningen holder seg med et sekretariat som er større enn *Sekretariat for bibliotekutvikling i NB*.

Vurdering:

Nasjonalbiblioteket har i «alle» år delt ut midler til utviklingsprosjekter i bibliotekene. Hvilke føringer som skal ligge til grunn for prosjektene har vært politisk bestemt, tidligere gjennom statsbudsjettet de siste rundene gjennom de nasjonale bibliotekstrategiene.

Ordringen har så lagt fungert etter intensjonen. Nasjonalbiblioteket har gjennom årene arbeidet med ulike måter å spre kunnskapen fra de ulike prosjektene i sektoren. Vi har nå fått på plass *Prosjektbanken* på våre nettsider og vi avholder årlig Nyhuus-seminaret med presentasjon av utvalgte prosjekt.

En sterk omlegging av bruken av utviklingsmidler i retning av at de skal brukes til samlende store prosjekter som kommer hele sektoren til gode vil innebære et brudd med praksis på flere områder. En slik endring i bruk av midlene må i første omgang forankres både i sektoren og politisk i Departementet. Det vil kreve en prinsipiell avklaring hva som er statens (Nasjonalbibliotekets) rolle når det gjelder infrastruktur og hva som er kommersielt.